
КНИГИ

ДИМИТЪР ЦАЦОВ
ЕДНА МОНОГРАФИЯ, ЗАСЛУЖАВАЩА ПРЕВОД НА БЪЛГАРСКИ

Става дума за монографията на Оксана Назарова „Проблемът за възраждането и възстановяването на метафизиката, в контекста на християнските философски традиции. Руската религиозна философия (Семьон Франк) и немскоезичната философия (Емерих Корет)“ (Мюнхен, 2017)¹.

Монографията има сложна структура, продиктувана от желанието на автора освен да представи концепциите на С. Франк и Е. Корет за новата метафизика, но и от стремежа да се очертае състоянието на разработките, свързани със С. Франк в Русия и Германия, а също да открие и собствения принос за развитието на тази проблематика. Ето защо може да се каже, че основният смислов център на книгата е С. Франк. Сравнението с Е. Корет се налага от факта, че след превода на книгата на Франк „Предметът на познанието“ на френски през 1937 г., тя оказва съществено влияние върху католическите теолози. Независимо че разбиранията на Франк, както той се определя, са свързани с платонизма, а на Корет – с томизма, между проектите на двамата има не само определени различия, но много съществени сходства, свързани предимно с въвеждането на т.нар. *първична интуиция*. Така целта на изследването е да се покажат вариантите за обосноваване на възможностите на следкантовата метафизика в контекста на религиозната философия на Франк и Корет (с. 19). В тази връзка се разглеждат кризата на метафизичното мислене, определенията на догматичната метафизика и съответно на новата метафизика, трансценденталният идеализъм и др. В първа глава се представят основните епистемологични и онтологични панели от концепциите на Франк и Корет – основните структури на знанието и началото на метафизиката, условията за познаване, трансценденталното състояние на знанието и др. Изводът е, че както за Франк, така и за Корет отговорът на въпроса за същността на непознатото, трансрационалното, залегнало в основата на всяко понятийно познание, е централен (с. 139). И двамата градят своите метафизични проекти върху тази основа.

Глава втора е посветена на методологичните основи на възраждането на метафизиката. Авторката тематизира проблемите за трансценденталното осмисляне (отхвърляйки рационалистичната интерпретация), антиномичността, връзката между трансценденталните и феноменологичните методи, трансценденталното мислене като мислене, което „отваря“ структурата на битието, апорията на обекта и метода, техниката на трансценденталното мислене, феноменологичния метод (трансцендентален размисъл) като ме-

¹ Oksana Nazarova. Das Problem der Wiedergeburt und Neubegründung der Metaphysik am Beispiel der christlichen philosophischen Traditionen. Die russische religiöse Philosophie und die deutschsprachliche neuscholastische Philosophie. München, Herbert Utz Verlag, 2017.

тод на метафизиката и др. За Франк и за Корет изграждането на новата метафизика е свързано с посредничеството на непосредственото. Това са за Корет нетематизираните области в мисленето, а за Франк – *трансрационалното*, което се „улавя“ чрез трансценденталното мислене. Но и двата се противопоставят на идеята за изграждането на метафизиката по стандартен логичен начин. Оксана Назарова отбелязва и една разлика между двамата, която се отнася до по-голямото значение на логическото при Корет (с. 178).

Третата глава – „Антропологични основи на възраждането на метафизиката“, е основна, защото и двамата философи виждат бъдещето на новата метафизика като *антропология* и това определя съдържанието на тази глава – каква метафизика е философската антропология, самоусъвършенстването на човешкото същество или самотата, природата на егоизма, превъзходството на човешкото същество, формите на превъзходство на човешката самота, човешкото същество в света, трансцендирането вътре в душата и др.

Назарова подчертава, че и двамата философи възнамеряват да създадат доктрина за конкретния човек като органична част от метафизиката, но онова, което ги различава от третирането на проблемите за човека от догматичната метафизика, е търсенето на измеренията на конкретното съществуване, първичната отвореност на битието на човека. Философската антропология като метафизика трябва да бъде конкретна, което означава, че тя изисква обръщане към човека, към неговата конкретност (с. 239). Освен това и за двамата мислители философското изследване на човека трябва преди всичко да бъде феноменологично. Човекът има свят и *e* в този свят – това е фундаменталната тема на човешкото съществуване. Тя е, която отличава човека от животното – такъв е и отговорът на въпроса, който Макс Шелер формулира като фундаменталния въпрос на философската антропология. Франк и Корет не идентифицират света на човека с материалния свят. Човешкият свят е светът за нас. Светът е квинтесенцията на универсалния човешки опит или култура. Дейността на човека в света определя неговата „пълнота“. Човешкият свят никога не е окончателно фиксиран и посочва отвъд мен „цялото същество“. Съществената връзка на човека с абсолютно битие може да се осъществи само в света и само чрез съществуването на нагласи, които могат да се простират отвъд това на абсолютното. Необходимо е отношение на човека към абсолютното Същество. В това посредничество се крие значението на връзката Аз–Ти.

Обобщаващото заключение на Назарова гласи, че епистемологическите и методологическите съображения и на двамата философи са призовани да проправят пътя към конкретен и холистичен човек. Философската антропология е целта и ядрото на новата метафизика (с. 244).

Монографията освен това е допълнена с публикациите на автора и са включени няколко текста от тях: „Модерни немски изследвания върху работата на С. Франк“; „Възможности и перспективи за преодоляване на стереотипите в изследването на руската религиозна философия от XX век“; „Голямото прекъсване“ (Тук са разгледани творбите на Семьон Франк в пе-

риода 1922–1950 г. със следните параграфи: 1. Годишите на емиграция; 2. Социалната философия; 3. Философията на историята; 4. Просветление и служене; 5 „Непостижимото“ (1939); 6. Християнската философия; 7. Конкретната етика: доктрина и живот; епилог; както и Феноменологичният проект на С. Франк – Франк като метафизик и Франк като феноменолог).

Защо е необходимо отбелязването на тази монография в българското философско пространство? Отговорът е, че монографията представя една много конкретна картина на т.нар. онтологичен обрат във философията, осъществен от края на XIX и началото на XX век. Той има много измерения. Една такава линия е „движението“ на философите от психологизъм към антипсихологизъм. Показателно е твърдението на С. Франк: „В трудовете на такива мислители като Шупе, Коен, Ремке, Хусерл в различни форми се изказва убеждението, че не съществува гносеология, която да изследва „познанието“ извън изследването на неговия предмет, а съществува само една-единна наука, обхващаща единството на знанието и предмета – все едно как ще я наречем, феноменология, чиста логика, основна наука или онтология. Всъщност цялото това движение на изчистване на гносеологията от „психологизма“ се свежда към унищожаването на особената „теория на познанието“ като наука, различаваща се от „теорията на битието“ и предшестваща го“. Николай Хартман нарича познанието трансцендентален акт. Или, казано с по-известната в България формула – настъпва усилен процес на онтологизиране на гносеологията и гносеологизиране на онтологията. Към тази тенденция могат да се добавят т. нар. неореализъм в САЩ; във Франция по същия път се „движи“ А. Бергсон; в Германия са В. Шупе, Й. Ремке, М. Шелер, Е. Хусерл, М. Хайдегер и др., а П. Линке трансформира феноменологията във феноменология на предметността и я нарича онтология. Интуитивистките идеи, идващи от Аристотел, се разработват от съвременните неосхоластици. При отделните философи има различно осъществяване на тази тема – Шупе чрез тъждеството на битието и съзнанието, Ремке – чрез даденото. Лоски от аналогични позиции защитава интуитивизма. За С. Франк това е битието като особено единство, което обединява субекта и обекта. Н. Хартман също ще се ангажира с тази постановка. Призивът на Хусерл (*Назад към нещата!*) съдържа същите импулси. Да не говорим за Хайдегер, за когото дори възможността на боговете и бога е в хоризонта на битието. Именно поради тази причина вниманието на философите е насочено към предпредикатното, предрефлексивното, очевидното, интуитивното и т.н. На това ниво са ейдосите на Хусерл, битието на Хайдегер, даденото на Ремке-Михалчев-Франк-Хартман, тъмното непосредствено ненагледно познание в школата на Фриз-Нелсон-Торбов, и много други основни теми в различните онтологии на XX век.

Много важно е да се подчертае още тематичното сходство между т.нар. руски интуитивизъм (Н. Лоски, С. Франк и др.) и водещата тенденция в българската философска история, ако се използва терминът презентационизъм, въведен от един от най-интересните български философи от втората

половина на XX в.: Сава Петров. Тази тенденция бележи именно развитието на силната онтологико-епистемологична струя, която структурира много съществено българската философска история от началото до средата на XX в. Към началото на презентационизма принадлежат философските идеи на Д. Михалчев, продължил и развил схващанията на Шупе-Ремке и осъществил значителен принос в онтологичния обрат с монографията си „Философски студии. Принос към критиката на модерния психологизъм“ (Лайпциг 1909).

Монографията на Назарова е ценна и с това, че подчертава възможността на съвременната метафизика в качеството ѝ на антропология, защото в презентационистката тенденция в българската философска история именно този аспект липсва. Изобщо етическата, антропологическата проблематика е силно минимизирана. Малката книжка на Д. Михалчев, посветена на етиката, е сякаш случаен епизод. Вярно е, че в нея се защитава идеята за една етика на любовта, но като цяло тази проблематика остава без вдъхновеното ѝ разработване.

Освен това монографията на Назарова е своеобразен компендиум, свързан със творчеството на С. Франк, защото в нея се дава обширна информация не само за проблематиката, но и за съвременните руски и немски разработки. Преди петнайсетина години група философи от Философския институт на БАН направиха опит за едно по-систематично изследване на творчеството на С. Франк, но за съжаление бе публикувана само книгата „Разкриващите се дълбини. Семьон Франк“ (София, „Парадигма“, 2002). Включени са два текста на Франк: „Абсолютното“, както и едно негово писмо до Лудвиг Бинсвангер. Следват текстовете на Николай Арсениев – „Разкриващите се дълбини“, на Ели Сярова, Димитър Цацов, Цвета Дончева, Нина Димитрова и Видка Сумина. Нина Димитрова написа уводната студия към превода на С. Франк „Реалност и човек. Метафизика на човешкото битие“ (София, 1992). Преведени са и други книги на С. Франк: „Въведение във философията“ (Шумен, Печатница „Спас Попов“, 1926) и „Крахът на кумирите. Духовните основи на обществото“ (София, 1994).

Може би един навременен превод на монографията на Оксана Назарова ще съдейства за зараждането на систематичен интерес към този изключителен по дълбоките си прозрения философ.